

РІШЕННЯ

щодо присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада ДФ 05.051.006 Поліського національного університету Міністерства освіти і науки України прийняла рішення щодо присудження ступеня доктора філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» Батюку Роману Богдановичу на підставі прилюдного захисту дисертації «Організаційно-економічні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств» за спеціальністю 051 «Економіка»

«21» травня 2024 року

БАТЮК Роман Богданович, 1998 року народження, громадянин України. У 2020 р. закінчив Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, здобув кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр, спеціальність «Маркетинг», професійна кваліфікація «Магістр маркетингу».

Дисертацію виконано у Поліському національному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – ТКАЧУК Василь Іванович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету.

За темою дисертації опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 6,27 ум. друк. арк. (автору належить 6,14 ум. друк. арк.), з них 7 праць, в яких опубліковано основні результати дослідження у вітчизняних наукових фахових виданнях категорії Б, у т. ч.:

1. Батюк Р. Моделювання зовнішньоекономічної взаємодії аграрних підприємств України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-39>. (0,99 ум. друк. арк.).

2. Батюк Р.Б. Оцінка факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2023. № 1 (127), С. 60–67. URL: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-1-8>. (0,68 ум. друк. арк.).

3. Ткачук В.І., Батюк Р.Б. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в умовах війни. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького*. Сер.: Економічні науки. Львів, 2023. Т. 25 (111), С. 3–9. URL: <https://doi.org/10.32718/nvlvet-e10101>. (0,66/0,53 ум. друк. арк. Особистий внесок автора: визначення обсягів експорту аграрної продукції).

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. КУЦМУС Наталія Миколаївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції Поліського національного університету (рецензент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. У п.1.1 дисертаційної роботи автором охарактеризовано сутність зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Однак враховуючи, що одним із наукових здобутків автора, які виносяться на захист, є удосконалення трактування поняття «зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств» (с. 36–37), а також зважаючи на бачення дисертанта щодо позиціонування зовнішньоекономічної діяльності як інструменту економічного зростання підприємств, слід більш чітко обґрунтувати ключові положення даного наукового доробку в контексті виокремлення особливостей їх застосування саме в аграрній сфері. Крім того, окреслений формат принципів зовнішньоекономічної діяльності (табл.1.5, с. 41) у розрізі загального, специфічного та національного розмежувань потребує ґрунтовнішого роз'яснення у частині їх належності саме до аграрних підприємств.

2. П. 2.1 дисертаційної роботи присвячено аналітичній оцінці зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в Україні. Разом з тим, ця частина дослідження дещо перевантажена загальностатистичною інформацією, що не завжди підкреслює обраний предмет дослідження. Уніфікація періоду дослідження (рис 2.6. (2011–2021 рр.), табл. 2.25. (2010–2021 рр.), рис 2.8. (2000–2020 рр.), рис 2.11 (2012–2021 рр.), табл. 2.34 (2019–2022 рр.)), дала б можливість посилити обґрунтованість висновків та пропозицій, а також здійснити прогнозні оцінки і сценарне моделювання досліджуваної проблеми. Крім того, піддається сумніву доцільність порівняння обсягів експорту субпродуктів, якщо у 2018 р. цей показник не визначався (табл.2.9, с. 106).

3. На с. 119 у останньому абзаці вживається термін «народне господарство». Це визначення і тлумачення є притаманним для Радянського союзу, в сучасному економічному законодавстві України більш уживаними є терміни «економіка України», «національне господарство».

4. На с. 132 автор вказує на доцільність ідентифікації факторів невизначеності та потенційних загроз, які можуть позначитися на функціонуванні національної агропродовольчої системи і на с. 133–134 подає загальну інформацію, не зосереджуючи належної уваги на аргументації авторського бачення щодо вказаного питання.

5. На с. 157 автор зазначає що «результати дослідження вказують на те, що розвиток вітчизняних аграрних підприємств, орієнтований на ефективну та конкурентну участь України у глобальній торгівлі продовольством,...», проте у самому підрозділі про це наведено недостатньо переконливих аргументів, а тому очевидним стає той факт, що висновок сформовано на основі суб'єктивної оцінки автора.

6. Потребують більш детального висвітлення концептуальні положення «обґрунтування процесу системності формування та реалізації стратегії сталого розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств», адже автором цей науковий доробок пропонується в науковій новизні у рубриці «дістали подальшого розвитку». З наведеного на с. 189–196 контексту важко зрозуміти, в чому саме сутність запропонованої стратегії «сталого» розвитку.

7. У п. 3.3 бажано було б більш конкретно аргументувати заходи та стратегії, які спрямовані на підтримку та розвиток експортних можливостей аграрних підприємств в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів. Крім того, було б доцільно згадати про ключову проблему експорту сільськогосподарської продукції, а саме – досить високі вимоги законодавства ЄС щодо показників безпеки і якості продукції та яким чином пропонується її вирішувати.

8. Позитивною стороною дисертаційної роботи є її належне структурне оформлення та візуалізація отриманих результатів. Проте, не всі із наведених рисунків і таблиць належним чином прокоментовані і супроводжуються авторською точкою зору, мають загальноінформативний характер. Зокрема висновки до окремих ілюстрацій є надто лаконічними і не містять узагальнених наукових тверджень (рис. 1.4, с. 39; рис. 2.2, с. 98; рис. 2.4, с. 100; рис. 2.6, с. 127; табл. 2.26, с. 138; рис. 3.2, с. 173 тощо).

2. ЗОСЬ-КІОР Микола Валерійович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної Полтавського державного аграрного університету (опонент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. У теоретичному розділі дисертації автором систематизовано наукові погляди та узагальнено теоретико-методичні підходи до трактування змісту поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств» (с. 29-36), систематизовано чинники розвитку ЗЕД аграрних підприємств (с. 41-56), поглиблено методичні підходи до оцінки ефективності ЗЕД аграрних підприємств (с. 55-72). Водночас вважаємо, що зміст дисертації значно виграв би, якби дисертантом були сформульовані критерії оцінки ЗЕД аграрних підприємств, а також деталізовані чинники, які впливають на організацію управління ЗЕД підприємства, та чинники, які впливають на розробку комплексу маркетингових заходів та вибір оптимальних джерел фінансування ЗЕД.

2. Заслуговує на увагу запропонований алгоритм оцінки ЗЕД аграрних підприємств (рис. 1.7-1.9, с. 62-64) та пропозиції автора щодо використання відповідних параметрів (індексів), кожен з яких дозволяє оцінити результативність поставленої мети (табл. 1.9, с. 72). Водночас, доцільно було б здійснити апробацію методичних розробок автора в аналітичному розділі дисертаційної роботи, що дало б економічної значимості отриманих результатів.

3. В аналітичному розділі роботи автором стверджується, що зростання зовнішньоекономічної активності аграрних підприємств є необхідною умовою нейтралізації негативного впливу від воєнної агресії РФ (с.115). Ми погоджуємося з цим твердження лише частково, адже для усунення чи нівелювання цього критично вагомому наразі впливу необхідно застосовувати й інші заходи щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

4. Потребує більш детального пояснення зміст процедур і результатів експертного оцінювання (анкетного опитування), проведеного в аналітичній частині роботи (с. 130). Адже не зовсім зрозумілою є вибірка, сформована саме з 15 аграрних підприємств Львівської області, керівники та начальники структурних підрозділів яких виступили в ролі експертів.

5. На с. 157 (рис. 2.12) дисертаційної роботи автором наведено умови розширення експорту аграрної продукції України на міжнародні ринки. Однак потребують конкретизації наведені способи і засоби для досягнення визначеної мети.

6. Заслуговує на увагу сформована в рекомендаційній частині дослідження модель забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств на зовнішніх ринках (рис. 3.3, с. 178), проте потребує більш детального пояснення інструментарій її реалізації. Крім того, підрозділ 3.1 дисертаційної роботи містить переважно теоретичні положення щодо напрямів активізації та підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. Водночас, доцільно було б забезпечити кількісний вимір результатів впровадження розроблених пропозицій.

7. Не зовсім зрозумілою для сприйняття вбачається наведена методика розрахунку показників у додатку 3 (с. 245). При розрахунку окремих показників та індексів присутні неспівпадіння у відображенні символів, що не дає можливості зрозуміти, який символ розраховується (наприклад, показник ІЕ, а в розрахунку Із). До того ж, автор не дає визначення символу «Q» при розрахунку формул (с. 245), що ускладнює розуміння того, що автор мав на меті розрахувати.

3. ЯЦЕНКО Ольга Миколаївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (**опонент**).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. Автор зазначає, що у «дослідженні удосконалено дефініцію поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств», під яким запропоновано розуміти «систему зовнішньоекономічних операцій у сфері виробничої діяльності господарюючих суб'єктів аграрного сектора економіки, пов'язаної з експортом та імпортом товарів й послуг з метою отримання прибутку та посилення конкурентних позицій внаслідок виходу на міжнародний ринок» (с. 35-36) , проте у роботі не здійснено дослідження

системи зовнішньоекономічної діяльності у сфері виробництва, подано лише кінцеві результати діяльності.

2. В теоретичній частині дослідження варто було б розширити класифікацію форм та видів зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств (табл. 1.2, с.32) та принципи ЗЕД аграрних підприємств (табл. 1.5, с. 40). Крім того, на с. 34-35 (табл.1.3) подано основні складові, що впливають на визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність». Доцільно було б подати якісні та кількісні складові імплементації цих показників, а відсутність у 2, 3 та 15 позиціях відповідних елементів аналізу ставить під сумнів доцільність їх відображення.

3. В аналітичному розділі роботи (с. 117) автором відображено об'єкти, які формують інформаційний простір України (інформаційні ресурси, засоби інформаційної взаємодії, інформаційна інфраструктура). Чи є доцільність характеризувати інформаційний простір, а також аналізувати видатки з державного бюджету на інформаційне забезпечення, не згадуючи при цьому про здійснення ЗЕД аграрних підприємств?

4. У табл. 3.1, с. 203 подано види ризиків та способи їх мінімізації. Видається доцільним доповнення їх ризиками регулювання, політичними, соціальними, забезпечення якості та відповідності стандартам та іншими ризиками, адже менеджмент ризиків є важливою складовою ефективного управління аграрним бізнесом в сучасних умовах. Також не враховано ризики, які можуть виникнути в умовах світової економічної кризи. Застосування стратегій зменшення ризиків, включаючи страхування, диверсифікацію ризиків та ефективне планування, може допомогти зменшити негативний вплив цих факторів на діяльність аграрних підприємств.

5. Автором запропоновано систему просування сільськогосподарської продукції на зарубіжні ринки, що базується на комплексному підході до її формування. На рис 3.11, с. 210 подано систему просування продукції АПК на зарубіжні ринки. Проте вказані напрацювання автора змістовно відображають лише загальні поняття, а не опис механізму її просування. Крім того, доцільно було б детальніше дослідити питання організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в умовах вступу України до Світової організації торгівлі.

6. Заслугує на увагу здійснене автором сценарне прогнозування обсягів експорту продукції вітчизняних аграрних підприємств (пшениці, ріпаку та соняшникової олії) на світові ринки як одного із основних індикаторів їх зовнішньоекономічної активності (с. 218-220). Водночас необхідним є обґрунтування коректності прогнозування обсягів експорту експортоорієнтованих видів аграрної продукції України за умов невизначеності військової ситуації та рівня змінюваності земель сільськогосподарського призначення у зоні бойових дій на найближчі роки.

7. Окремі пункти загальних висновків мають декларативний характер або ж констатують розглянуті автором проблеми, а не їх розв'язання (п. 3, 4).

Висновки мають містити характеристику вирішення наукових завдань, а не лише їх перелік.

4. ЛУКАШ Світлана Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Сумського національного аграрного університету (опонент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. На с. 28 (рис. 1.1) розглядається структура інститутів, що регулюють ЗЕД аграрних підприємств України. При цьому метою доцільно було б додати аналіз зазначених інститутів за ступенем їх впливовості та зацікавленості. Логічно було б визначити інститути, які відіграють ключову роль в регулюванні ЗЕД аграрних підприємств.

2. З запропонованого на с.36 визначення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств не зовсім зрозуміло чи включає воно міжнародну торгівлю аграрних підприємств, іноземні інвестиції, міжнародну виробничу інтеграцію та кооперацію. Таке визначення носить досить узагальнюючий характер та потребує подальшого уточнення.

3. На с.59 автором представлено узагальнений алгоритм оцінки ЗЕД аграрних підприємств, на якому розрахунковий етап складається з двох складових: розрахунок показників ефективності ЗЕД та аналіз впливу зовнішніх факторів. Не зовсім зрозуміло, чи аналіз впливу зовнішніх факторів є складовою розрахунку ефективності ЗЕД чи окремим напрямком досліджень.

4. На с. 71 автор досліджує методику системного аналізу ЗЕД аграрного підприємства. Особливої уваги заслуговує четвертий етап, на якому для оцінки ефективності здійснення ЗЕД аграрного підприємства пропонується застосування методу DEA, що дозволяє проводити оцінку та порівняння діяльності або ефективності різних об'єктів між собою за різнорідними показниками. На мій погляд, даний математичний метод доцільно було б розглядати для визначення також межі ефективності.

5. З погляду на зміст п.2.1, доцільно було б назвати його «Статистико-аналітична оцінка зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору України».

У висновках до розділу 2 зазначено, що в дисертаційній роботі обґрунтовано, що довгостроковий сталий розвиток вітчизняних аграрних підприємств, орієнтований на стратегічну й конкурентну участь України у глобальній торгівлі продовольством, забезпечується переважно на основі інтенсивного великотоварного агровиробництва індустріального типу з глибокою переробкою, створенням та розвитком великих вітчизняних агрохолдингів. Даний висновок не має підтвердження в самому розділі та є дискусійним. Зокрема, в останні роки державна підтримка агросектору направлена на розвиток малого та середнього бізнесу, створення та розвиток СФГ (сімейного фермерського господарства).

6. У розділі 3 автором проведено прогнозування обсягу експорту експортоорієнтованих видів аграрної продукції України у рамках сценаріїв.

При цьому при прогнозуванні не враховано такі аспекти як євроінтеграція та адаптація до кліматичних змін, які прямим чином впливають на експортні операції та їх структуру.

5. ДАНКЕВИЧ Віталій Євгенович – доктор економічних наук, професор, декан факультету права, публічного управління та національної безпеки Поліського національного університету (голова спеціалізованої вченої ради ДФ 05.051.006).

Роботу оцінено позитивно.

Результати голосування:

«За» – 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» – немає,

«Утримались» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Батюку Роману Богдановичу ступінь доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 05.051.006

Віталій ДАНКЕВИЧ

